

415.4(42/48 + 408.92)

LA DIFINA ARTIKOLO EN LA STRUKTURO DE ESPERANTO.

(E. Sonnenfeld, Montevideo, Urugvajo)

En n-ro 2 (78)-vol. 20-a de la Scienca Revuo aperis valora kontribuaĵo de A. Vaitilavičius pri la difina artikolo, ĝis nun vere ne elĉerpe pristudita. La studaĵo de V. estas grandparte aprobinda, sed ne senrezerve akceptebla.

Vaitilavičius kredas, ke li povas pliklarigi la regulon Zamenhofan, se li akcentas, ke la difina artikolo esprimas ion konatan ne nur al la parolanto, sed ankaŭ al la alparolato aŭ aŭskultanto. Jes, evidente. La parolanto ja devas ĉiuokaze scii pri kio li parolas, do la ĉefafero ĉe la artikolo estas, ĉu la alparolato konas — aŭ mi aldonus — tuj konos pere de la parolanto — la aferon.*) Jen do, mi farus la unuan kompletigon de la regulo: la artikolo difina indikas ion **jam** al la aŭdanto aŭ leganto konatan aŭ ion, kio estos tuj aŭ baldaŭ (dum la parolado aŭ la legado) konata al li.

Sed tio ankoraŭ ne elĉerpas ĝian uzon. Evidente ekzistas ankaŭ **ĝenerale konataj** aferoj, ekz.: La Norda Maro. Kial »la«? Nu, »Norda Maro«

*) Cetere interesan konstaton ni povas legi en »Plena Gramatiko« de Kalocsay-Waringhien: Zamenhof uzis la vorton **unu** kiel duondifinan artikolon, t. e. rilatan al io konata al la parolanto (verkanto), sed ne al lia publiko.

estus **iu** norda maro (nordaj maroj ekzistas pluraj, en Atlantiko, en Pacifiko, ĉe la Norda Poluso), sed ne **la** Norda Maro. Ni vidas do, ke ĉi tie »la« aludas ion **ĝenerale konatan**.

Kaj tiamaniere ni venas al la difino de Vilho Setälä, kiu tre prave uzis la vorton »aludi«. Efektive la artikolo aludas ion konatan aŭ jam priparolitan aŭ ion priparolotan (la aludado estas esenca afero ĉe la difina artikolo), mi aldonus, ke ĝi aludas al 1) io jam konata al la leganto aŭ aŭskultanto, 2) io kun kio li konatiĝos dum la parolado aŭ legado, 3) io ĝenerale konata. — Al la tria punkto apartenas la ĝeneraliga uzo de la artikolo en ekzemploj kiel: »la homo estas pensanta estaĵo«. Ĉi tie »la« signifas: ĝenerala — la homo, kiel ni ĝin konas ĝenerale. Tial ankaŭ »la kantado de najbaroj enuigas« estas korekta esprimo. Temas pri kantado ĝenerale de najbaroj, ne pri **iu** kantado. Oni povas paroli pri **la** paco, aŭ simple **pri** paco ktp., laŭ la nuanco, kiun oni volas esprimi. Same pri **la** angla lingvo, ĉar en tiu kazo ni parolas pri la angla lingvo ĝenerale, ĉu brita, ĉu usona, ĉu teknika, ĉu familiara.

Por plene kompreni la artikolon en nia lingvo, ni devas konsideri la strukturon de Esperanto. Estas vero, ke ekzistas lingvoj sen difina artikolo, sed ilia strukturo estas tute alia ol la nia. Se ni forigus la art. difinan, ni nepre devus enkonduki artikolon nedifinan. Same, se ni forigus la pluralon (kiel en la japana kaj ĉina), ni devus oftege uzi la vortojn »unu«, »pluraj«, »kelkaj«.

Ni rigardu do la strukturon de la internacia lingvo. Kiam ĉe substantivo ne staras la artikolo difina aŭ ne adjektivoj, t. e. ordaj numeraloj aŭ posedaj pronomoj (mia, via ktp.) aŭ pronomoj tabelaj tiu, tia, kiu, kia ktp.) aŭ kiam ne temas pri unikaĵoj, ni devas ja subkompreni: **iu** aŭ en la pluralo: **iuj**. »Ĉe la pordo staras homo« signifas, ke **iu** homo staras ĉe la pordo. Se ni scias, pri kiu temas, ni diros: **la** homo (pri kiu ni ĵus parolis aŭ pri kiu ni tuj parolos). »La homo estas pensanta estaĵo« signifas, ke ne iu ajn homo estas pensanta estaĵo, sed homo ĝenerale. Dio (se ni parolas pri la monoteisma koncepto), Danubo, Romo, Sovetio estas unikaĵoj, »la« ĉi tie estus superfluaĵo. Same ĉe propraj nomoj, kiel Ernesto, Zamenhof, ktp., ĉar eĉ se ekzistas pluraj Ernestoj, ni ne kutimas paroli pri »iu« Ernesto, sed ĉiam nur pri konata Ernesto.

Kio pri titoloj de libroj, verkoj, artikoloj? En tiaj kazoj uzo aŭ neuzo de la artikolo dependas de tio, kion ni deziras esprimi. Ekz. se ni diras »Milito kaj Paco« (la verko de Tolstoj) ni ne uzas la artikolon, ĉar la pensoj de Tolstoj povas aplikiĝi ne nur al la Napoleonaj militoj, sed simple temas pri tio, kio movas la popolojn al milito kaj paco. »Plena Gramatiko« estas io alia ol »La Plena Gramatiko«. Ĉi lasta titolo ekskludas alian eblan verkon

kun la titolo »Plena Gramatiko«. — Jam mi havis skriban diskuton kun samideano pri titolo de rakonto (tradukaĵo de alia samideano). La titolo tekstis: »La malkuraĝa porko«. »Ĉu ne sufiĉus skribis al mi la diskutanto — **Malkuraĝa porko?**« Jes, mi respondis, se la aŭtoro volus tion esprimi, t. e. se li volus paroli pri iu nekonata, ebla, hipoteza malkuraĝa porko, sed li volis rakonti pri tre specifa kazo, pri **la malkuraĝa porko** de l'kampulo K. kaj tial li uzis la artikolon. — Similan kazon komunikis al mi P. Lobut jene: ...Titolinte tradukon el Baudelaire »La Burleskulo kaj la Venuso«, mi havis la surprizon trovi la artikolon forstrekita de redaktoro antaŭ »Venuso«, dum ne temis pri la diino (tiukaze nature ne artikolon!) sed pri statuo, kaj en la titolo oni devis do subkompreni »... kaj **la statuo de Venuso**.«

Kio pri korpopartoj? Ĉe korpopartoj, »la« antataŭas personan pronomon, do ĝi aludas aŭ al la koncerna korpoparto de la parolanto, aŭ al tiu de la alparolato, aŭ al tiu pri kiu oni parolas, aŭ pri la korpoparto ĝenerale (nia, niaj). Ĉiam ni povas anstataŭi ĝin per poseda pronomo. Kiam ni uzas la korpopartojn sen artikoloj, temas do — laŭ la strukturo de nia lingvo — pri io nedefinita. »Okuloj povas esti bluaj« (iuj okuloj).

Pri la ekzemploj en la Fundamenta Ekzercaro (Vaitilaviĉius mencias: »La papero estas tre blanka, sed la neĝo estas pli blanka«), oni ne pretervidu, ke laŭ la modo de la tiamaj lernolibroj, ili povas esti senkontekstaj frazoj kaj oni subkomprene povus supozi, ke »la« aludas al antaŭa neeldirita frazo. Cetere, ĝuste pri »la papero« en la citita frazo ekzistas en la sama § 10 de la Ekzercaro frazo: »Blanka papero kuŝas sur la tablo«. Do »la papero« povas aludi al tiu papero kuŝanta sur la tablo, dum »la neĝo« aludas al »neĝo ĝenerale« (al la neĝo, kiun ni ĝenerale konas).

Ekzistas kelkaj gvidiloj por konsili nin, ĉu uzi aŭ ne la artikolon difinan. Kiam sence estus eble diri »tiu« (persono aŭ aĵo) »la« estas ĝuste aplikebla. Tion jam diris Vaitilaviĉius. Sed se »tiu« ne estas aplikebla, demandu vin, ĉu »iu« aŭ »iuj« estas aplikeblaj. Se ne, tamen prefere uzu: **la**, (se ne ekzistas alia difinilo: unu, pronomoj). Pli certa gvidilo estas la demando »kiu«. Se ĝi estas aplikebla, uzu: **la**. Kiu? La sinjoro, kiun mi ĵus renkontis. La malkuraĝa porko, pri kiu mi rakontos. La homo, kiun ni ĝenerale konas. Al slavoj mi rekomendus: tralegonte denove viajn artikolojn aŭ leterojn, provu al ĉiu substantivo senartikola aldoni »iu« aŭ »iuj« kaj vi tuj vidos, kie mankas la artikolo difina.

Nu, mi scias, ke la jena artikolo ne elĉerpas ĉiujn kazojn, sed mi esperas, ke ĝi kontribuos iom al pli bona kompreno de tiu eta gramatik-aĵo, surbaze de la strukturo de nia lingvo.

413.141:408.92»715« (dekstra)

DEKS! LIV! DEKS! LIV!

(A. Albault*), Toulouse, Francio)

Antaŭ kelkaj monatoj, okaze de enketo, kvankam flanke de ĝi mi estis surprizita de duobla kvazaŭ-respondo al... ne farita demando. Miaj Kolegoj Akademianoj Butler kaj Kawasaki, ambaŭ eminentaj leksikologoj, tiel same kaj egale esprimis sian ĝeneralan malfavoron al la »neologismoj«, SED ambaŭ tiel same kaj egale opiniis, ke escepto estu farita por du nocioj, nome por **malfermi** kaj **maldekstra**!

Elokventa sameco de opinio! Ĝis tiam mi ja opiniis, ke tiajn ĉi du neologismojn nia lingvo bezonas. Sed mi konsideris mian opinion kiel nure personan: eble influis mia novlatineco kaj mi eble emis retrovi en la internacia kutimojn de mia nacia lingvo? Tamen tia supozo ne plu estas tenebla, de kiam la sama opinio venas ankaŭ de Brito kaj precipe de Japano! Verŝajne tio respondas al io pli profunda.

Ankaŭ surprizis min, ke ambaŭ miaj korespondantoj esprimis sian malŝaton al la formo **aperti**, trovebla en pluraj vortaroj. Sed eble pro tio, ke temas pli ĝuste pri adjektivo **aperta**, kiu prefere signifas: »libere alirebla« (P. I. V.) kaj do normale **aperti** ne povas signifi **malfermi**, sed ja **esti aperta**. Pro tio estus pli bone uzi **ovri**, trovebla en la vortaro de Kawasaki kaj preferata de Butler; krom se oni volus per la formo **uvri** sekvi la proponon de Stojan en »La Deveno...«

*

* *

Sed ni lasu tiun punkton kaj ni dediĉu nin al **maldekstra**, por kiu miaj korespondantoj konstatis, ke ni ne havas apartan formon.

Fakte kaj male, ni havas multajn proponojn por esprimi **maldekstra**: tre multajn! Tre kaj tro, kio egalas al nenio!

*) 32, avenue Etienne Billières